

VÁLLALATGAZDÁLKODÁS ÉS ERDŐFELÜGYELET

CZEBEI SÁNDOR

Az erdőfelügyelőség, mint az ország valamennyi erdőterülete felett egyetemlegesen ellenőrző feladatot ellátó szervezet rendkívül fontos munkát végez. Szorosan kapcsolódik az erdőgazdaságok mindennapi munkájához, és mint közgazdaságilag és anyagilag érdektelen szervezet, nagyon sokat tesz a vállalati gazdálkodás hatékonyságának növelése és a hosszútávú szakmai érdekek megvalósítása érdekében.

Meggyőződésem, hogy erdőfelügyelőségeink e nehéz feladatot — bizonyos szemléletváltozás folyamatos érvényesítésével — jól és sikeresen látják el a jövőben is.

Az erdőfelügyelőségek elnevezése, feladatköre időszakonként szűkült és bővült, de alapvető szerepük mindig az volt, hogy az 1879. évi, első magyar erdőtörvény szellemében az erdőkkel való tartamos gazdálkodást biztosítsa, ellenőrizze az üzemtervek előírásainak betartását. Fontos volt ez akkor, amikor az erdők nagyobb része magántulajdonban volt. Az erdők államosításával, illetve a közbirtokossági erdőknek is szoros állami kezelésbe vételével az erdőfelügyelet átmenetileg háttérbe szorult. Alapvető változás 1968-ban következett be, amikor az új gazdaságirányítási rendszer fokozatosan egyre nagyobb önállóságot biztosított a gazdálkodó vállalatoknak, termelőszövetkezeteknek. Az általános nyereségérdekeltségi szemlélet térhódítása ismét felszínre hozta azokat a veszélyeket, amelyek elhárítását már az első erdőtörvény, az üzemtervkészítési kötelezettséggel és annak betartásával igyekezett elhárítani és a tartamos erdőgazdálkodást biztosítani a magántulajdon viszonyai között is. Természetesen nem lehet és nem is szabad a két időszak között párhuzamot vonni, hiszen az állami erdőgazdasági vállalat vagy termelőszövetkezet nyereségének felhasználása a szocializmus építésének időszakában egészen más, mint a magán erdőtulajdonos esetében. Viszont az erdőtervtől eltérő gazdálkodás esetleges káros hatása az erdőre ma is azonos következményekkel jár. Az erdőgazdálkodás alapja ma is a 10 éves erdőterv, amely egy értelműen megszabja az évenként kitermelhető fatömeget, ez pedig automatikusan meghatározza az erdőfelújítási feladatokat is. Hol és milyen formában keletkezhetnek tehát ellentmondások és gondok a vállalatgazdálkodás napi érdekei és a tartamos erdőgazdálkodás között, amely fölött az erdőfelügyeletnek kell őrködni?

Közismert, hogy az erdőgazdálkodó vállalatok nagysága és tevékenységi köre alapvető változáson ment keresztül az utolsó 15 évben. Területük megnövekedett, fafeldolgozó tevékenységük szélesedett, egyéb tevékenységük bővült. Erdőgazdálkodási alaptervékenységet irányító szervezetük (erdőművelési, fahasználati) létszámban változatlan maradt, viszont a tervezés, leszámolás, a papírmunka és az adminisztráció növekedett. Ezért az EFAG-ok központi szakmai irányító apparátusa a rendszeres helyszíni ellenőrzés bonyolítására kép-

telenné vált. Igaz, hogy erdészeteink szakember ellátottsága alaposan megjavult. Ma már ritka erdészet, ahol a vezetőn kívül még 2—3 erdőmérnök ne teljesítene szolgálatot. Tehát a munkák szakszerű irányítása és végrehajtása szakmai oldalról egyértelműen biztosított. Ugyanakkor az erdészetnél dolgozó szakemberek anyagi megbecsülése és elismerése is az éves eredmény alapján történik. Ez mindenképpen ellentmondásos helyzetet hoz létre.

Végeredményben az erdőgazdálkodás hosszú távú érdeke és a vállalatgazdálkodás éves nyereségérdekeltsége két területen ütközik és kerül *nem feloldhatatlan ellentmondásba*: az erdőművelés és az erdőnevelés-fakitermelés terén.

Erdőművelés

Az erdőfelújítási munkák szakszerű és eredményes végrehajtása területén — különösen 1968 után — adminisztratív oldalról rendkívül aprólékosan szabályozásra került az erdőfelügyeleti munka. A felügyelőség tevékenységének jelentős részét képezte az erdősítések műszaki átvétele, a következő évi munkák előírása, a célcsoportos beruházások költségvetéseinek („K” lapok) felülvizsgálata, jóváhagyása. Ez a tömeges „admanisztratív” ténykedés egyrészt leköötötte az erdőfelügyelők munkáját, másrészt erre a bár fontos, de mégis részfeladatra orientálták egész tevékenységüket.

Az erdőgazdálkodó vállalatok objektív helyzetéből adódóan széles skálája alakult ki a témához való viszonyulásnak annak ellenére, hogy az egész erdőfelújítás szakmai kivitelezése, pénzügyi elszámolása, sőt még a szankciók is rendezettek és részleteiben szabályozottak voltak. Így az eredménytelen munka hatása már az éves gazdálkodásban azonnal jelentkezik, de sajnos mégsem működik egyértelműen ez a közgazdasági szabályozás, mert:

- egyes erdőgazdasági vállalatoknál az erdőművelés aránya erősen lecsökkent (10% alá) és ez törvényszerűen a másik 90% felé irányította a figyelmet,
- az új gazdaságirányítási rend bevezetése után is sokáig úgy ítéltük meg, hogy az erdőfelújítási tevékenység szakmai kötelesség és becsület dolga, nem nyereséget produkáló gazdasági tevékenység. Tehát nyereséget nem kell tervezni az egységárakban, sőt indokolatlanul a költségek növekedését sem vettük figyelembe. Mivel veszteséget azért egyre inkább nem akartunk termelni, különböző utakat kerestünk ennek elhárítására. Először lecsökkentettük az egy ha-ra kiültetendő csemete db-számát. Ezt a csökkentést elméletileg is próbáltuk igazolni. Ma már nehezen vitatható, hogy az ültetvénytörvényes nemesnyár erdősítések kivételével a természetes erdők és ezek állományalkotó fafajainak felújításánál a természet útmutatását kell figyelembe venni. Különösen igaz ez azért, mert az egyre növekvő vadkárosítás, a munkaerőhiányból fakadó ápolás elmaradása következtében előálló pusztulással is számolni kell.
- Az erdősítések ápolásánál is vannak gondok, mert a munkaerő hiány miatt az ápolás helytelen végrehajtása sok negatív következménnyel járhat. Bizonyos helyzetben nem szabad takarékoskodni az ápolással, máskor megelhagyható. Szükségesnek tartom, hogy az erdősítések ápoltságának kérdésében differenciált, az összes körülményt figyelembe vevő szemlélet sürzősen alakuljon ki.
- Hiba volt a vadkárelhárító kerítések finanszírozási rendjének megváltoztatása, amely gyakorlatilag három év alatt teljesen megszüntette ezek létezését.

Nem helyes az erdőművelés válságáról beszélni, de a valós helyzet értékelésére és a szükséges módosítások végrehajtására sürgősen szükség van. Az első lépés az egységárok rendezésével meg is történt, amit csak üdvözölni lehet. Pozitív változás következett be a vadkárrelhárító kerítések építésének finanszírozásában és az építések meg is kezdődtek.

Erdőnevelés, fakitermelés

Az erdőnevelés és fakitermelés ellenőrzése, az üzemtervben előírt feladatok végrehajtása, szakszerű kivitelezése alapvető követelmény minden erdőgazdálkodó számára. Elvileg lehetséges a tisztításoknál és a törzskiválasztó gyérítéseknel a negatív szelekció, különösen az elegyes állományok esetében. Azonban az ilyen szakmailag káros tevékenység közgazdaságilag ma nem kap ösztönzést. Egyrészt a gazdálkodó a terület után egységárat kap az elvégzett munkáért, másrészt a kikerülő faanyag kizárólag tűzifa v. tűzifa jellegű és értékű termék. Tehát itt a szakmailag kifogástalan munkának az elvégzése nincs ellentmondásban a vállalatok nyereségérdekelttségével. Az egységárok helyes megállapítását, szükségszerű módosításukat gyorsan kell érvényesíteni, amely az utóbbi években meg is történik.

A növedékfokozó gyérítéseknel már komolyabb ellentmondások alakulhatnak ki.

Egyik formája ennek a túlgyérítés, amely a „termelő tőke” indokolatlan és káros csökkentését eredményezi. Ez valós probléma, hiszen az egységnyi területről kitermelt fatömeg növelése általában csökkenti az önköltséget és viszont. Az erdőállomány záródásának túlzott megbontása negatív hatással van az erdőtalaj állapotára és a visszamaradt törzsek ellenállása csökken a különböző abiotikus károsításokkal szemben is. A mennyiségi túlgyérítés mellett reális veszély a negatív szelekció is. Ez lehet fafaj, de lehet minőségi vonatkozású. Mindkét esetben a visszamaradó állomány termőképessége menyenyiségben vagy minőségben csökken, ill. romlik. Előfordulhat a szakszerűtlen termelés, döntés, darabolás, közelítés következtében bekövetkező károsítása a visszamaradó törzseknek.

Ez utóbbi az éves nyereségérdekelttségre azonban nincs jelentős hatással.

A véghasználati területek erdőterv szerinti fakitermelése független az erdőfelújítási kötelezettség ütemes végrehajtásától. Ezt a jelenlegi rendszer anyagilag szankcionálja, amelynek következményeit a vállalatok jelentős összeggel évenként viselik. E szankció fenntartása a jövőben is indokolt.

*

A nem teljeskörűen felsorolt tényezők, melyek az erdőgazdasági vállalatok tevékenységét, magatartását, szakmai és közgazdasági oldalról befolyásolják, feltétlenül konfliktusok forrása lehet és esetenként azzá is válik az erdőfelügyelőségekkel való kapcsolatban. A vállalatoknak ebben az ellentmondásokkal terhelt környezetben kell dolgozni és megfelelő munkakapcsolatot kialakítani az erdőfelügyelettel.

A felsorolt konfliktus források mellett az erdőfelügyelőségek rendkívül szorosan kapcsolódnak a vállalati gazdálkodáshoz az éves tervek összeállításánál. Az üzemtervek 10 éves gazdálkodási előírásai jelentős szabadságot biztosítanak a vállalatnak, különösen a tervidőszak első öt évében. Ezért fontos az erdőfelügyeletnek az éves tervekkel kapcsolatos jóváhagyó és ellenőrző sze-

repe. Különösen az utóbbi években megítélésem szerint a lehető legnagyobb rugalmasságot tanúsítják az éves tervezéssel kapcsolatos tárgyalásokon. Ez a szerepük még kiemelkedőbb és fontosabb a nem állami erdőterületek tulajdonosai, kezelői esetében, ahol helyenként és időszakonként szakemberhiány is előfordul. Itt a tervezés feladata szinte kizárólag az erdőfelügyelőség feladata, amit elismerésre méltó módon végeznek el. Akkor érzékelhető ez, ha figyelembe vesszük, hogy az ország erdeinek közel 30%-a ide tartozik.

Úgy vélem, hogy az erdőállományok egyetemes védelme, a tartamos erdőgazdálkodás biztosítása érdekében ez a szerepe az erdőfelügyelőségnek elengedhetetlen és másra át nem ruházható. Ezt a munkát csak országos szinten koordinálva és egységesen szabad végezni a jövőben is. Nem szabad semmiféle helyi, vállalati és főleg rövidtávú érdekek érvényesülésének engedni, mert az jövőtehetetlen károkat okozna az erdőnek, végeredményben a népgazdaságnak és az emberi környezetnek. Az erdőfelügyelőségek jól végzik ezt a munkát és ennek is köszönhető, hogy hazánk erdőállománya területben, élőfa-készletben és minőségben is folyamatosan gyarapodik.

Másik fontos terület a szakmai ellenőrzés kérdése. Ennek jelenleg kialakult formája hivatalos, talán bürokratikus is. Alapvető és döntő kapcsolódás a gazdálkodás éves értékelése. Ennek megtárgyalására — véglegesítés előtt — minden évben sor kerül az erdőfelügyelőség és a vállalatvezetés együttes ülésén az összes érintett felügyelő és erdőgazdasági szakember részvételével. Ezek a megbeszélések sokszor éles szakmai vitává is alakulnak, de rendkívül hasznosak. Közös állásfoglalásra törekvés jellemzi és sokszor közös elhatározások is születnek, melyeket a következő évi munkák végrehajtásánál, a felügyelők pedig az ellenőrzésnél érvényesítenek.

Úgy vélem, hogy ez a terület az, ahol jelentős változtatásra lenne szükség, még akkor is, ha az erdőfelügyelőségnek ez az ellenőrző tevékenysége nekünk gazdálkodóknak néha kényelmetlen. Úgy fogalmaznám, hogy folyamatos munkakapcsolat megteremtése lenne szükség. Ezen keresztül a vállalatvezetés objektív információkat kaphatna az erdőgazdálkodás teljes vertikumáról a csemetetermeléstől a fakitermelésig. Ennek formája azonban nem lehet sematikus és bürokratikus.

Nem szabályos időközökben összeállított írásos jelentésekre, hanem a gazdálkodás napi folyamatos igénye szerinti személyes kapcsolattartásra gondolok az üzemek-felügyelők, vállalatvezetés-felügyelőségvezetés között. Az ilyen jellegű munkakapcsolat rendkívül nagy segítséget jelentene a vállalatvezetésnek. Alapvetően megváltozna a felügyelőség ma nagyrésztben a gazdálkodási hiányosságokat regisztráló és utólag (évenként) feltáró, ellenőrző szerepe. Egy ilyen megváltozott szerepkörben a munkavégzés folyamatában tudnánk a hibák nagyobb részét megszüntetni. Ehhez bizonyos szemléletváltozásra is szükség van mindkét oldalról, de csakis ez lehet a jövő útja.

Végül meg kell említeni, hogy az erdőterülettel való gazdálkodás, az erdő védelme sokáig a felszabadulás után sem volt megfelelő. Minden más szervezet, vállalat, hatóság és „félhatóság” szinte ingyen, illetve minimális kártérítés mellett korlátlanul sajátította ki, vette birtokba az erdőterületeket.

A földvédelmi törvénnyel párhuzamosan ma már az erdőterületek igénybevétele is korlátozott és csak megfelelő kártérítés mellett lehetséges. Ennek megvalósításában megfelelő segítséget adnak az erdőfelügyelőségek és ez csak hatósági közreműködésükkel országosan egységes irányelvek alapján bonyolítható a jövőben is.